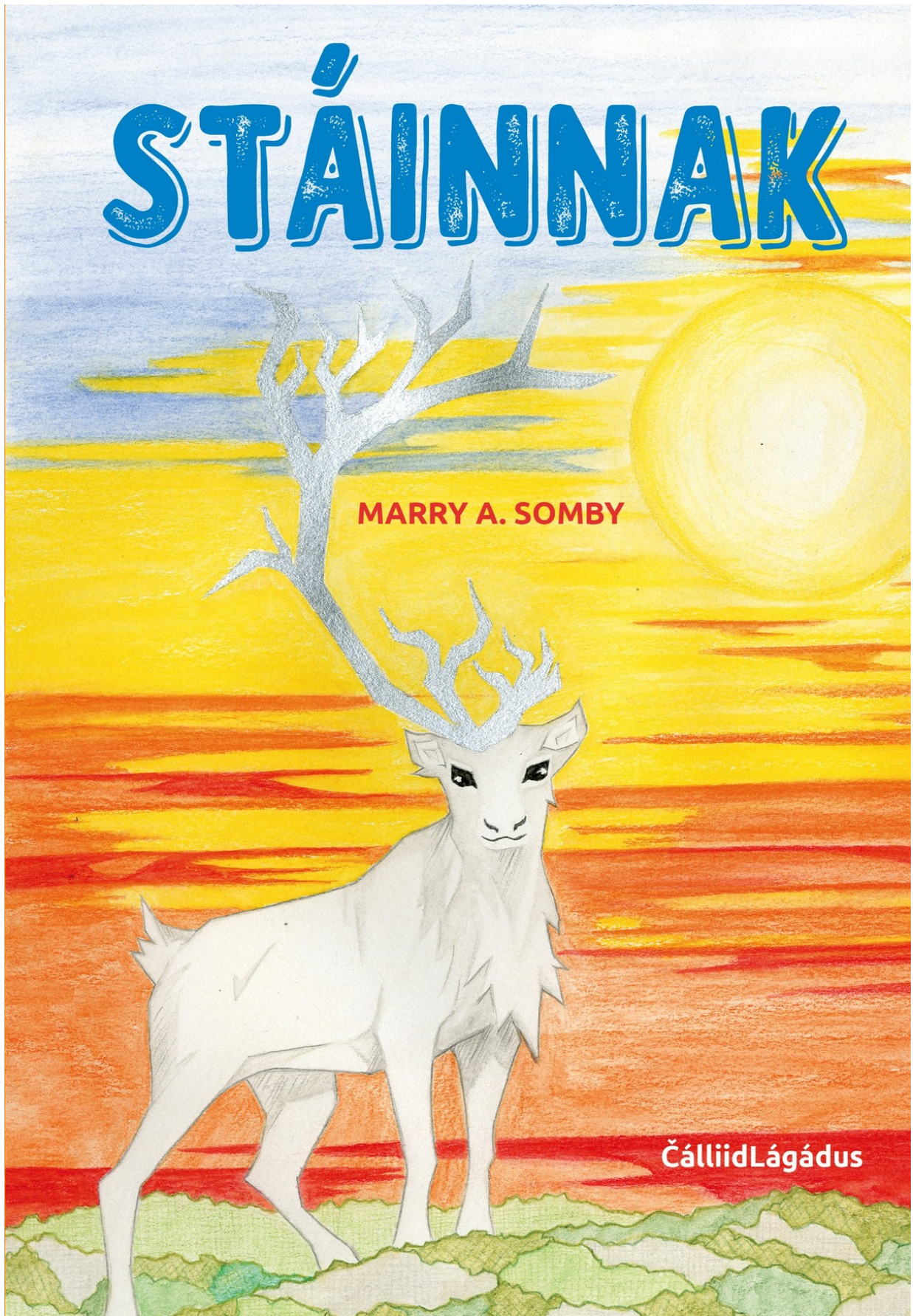

STÁINNAK

MARRY A. SOMBY

ČállidLágádus

Čállán: Marry A. Somby / Govaid sárgun: Márjá Louise Sara / ČállidLágádus 2016

Stáinnak lea sámi árbevirolaš máinnas mas lohkit deaivvadit sihke eatnanvuložiin, Gollegoppásiin, Gieddegašáhkuin ja Gerbmeniin. Máidnasa fáddá lea bahá ja buori konflikta, ja sáhtta čadnot oarjemáilmmi kapitalisttalaš -ja koloniseren jurddašeapmái.

Dás leat dahkan gárvves lohkanbagadusa maid heive čadhit sámegeiella vuosttašgielat ohppiiguin, 12 agi rájes.

Metakognitiivalaš ságastallan lohka birra:

Ságastehket metakognitiivvalaččat dan birra manne mii bargat lohkanhárjehallanbargguiguin. Metakognitiivvalaččat ságastit lohka birra galgá čadhit maiddá bargadettiin/logadettiin, go lunddolaš:

- Ođđa sániid oahppat: Mii oahppat ođđa sániid maid sáhttit eará oktavuodain deaividit ja ođđa dilálašvuodaid oktavuodas geavahit.
- Lohkat jitnosit: Hárjehallat njuovžilvuoda ja áddejumi go mii lohkat dovdduiguin (med innlevelse).
- Lohkat ollu ja dávjá: Vai min čalmmat hárjánit dovdat sániid mat dávjá ihtet teavsttain, ja dalle eai dárbbáš čalmmat roahkkasaddat daidda.
- Vásihit: Mii beassat vásihit máilmmi earáid bokte, mo sii čovdet iešguđetlágan eallinváttisvuodaid ja jurddašit eallindilálašvuodaid birra.
- Oahppat: Go mii lohkat, mii ovddidit oahpu máilmmi birra ja ođđa máhtu.

1. Ráhkaneapmi

- Loga girjji: Stáinnak.
- Dingo buot ohppiide girjji. Dan fidnet ovttas.no luoikkasin dahje lagadus.org oastit.
- Kopiere ivdnekopijaid buot govain mat leat girjjis. Nu ollu ahte juohke oahppi ceahkis sáhtta válljet daid gaskkas dan maid ieš háliida.
- Fiskes lihput (post-it).
- Sátnegirjjit klássalanjain.
- Glosagirji juohke oahppái, masa son ieš deavdá ođđa sániid.

2. Álggahus

Čále távvalii dušše sániid, ii čilgehusaid:

- Árvvas (šiega, ládis)
- cuogga (máhttu, attáldat, taleanta),
- goarránit (nohkat, boarásmuvvat, billašuvvat, ii šat veadjit),
- gabba (áibbas českes boazu),
- beaktil (dás: hui stuoris, fámolaš, gievra)
- skulčit (joga/čázi jietna go golgá johkan),
- ruvkke (ráigi eatnamis maid olbmot leat bohkan ja doppe viežžan ávdnasiid dego minerálaid ja metállaid),
- siedja (juoga mii golgá hávis olggos, ovttas varain),
- dálkkodeaddji (son gii dálkkoda, dahje buorida nuppi buohcuvuođa, bákčasiid dahje váttuid),
- čievra (gruvssa, sáttu),
- jeagilsadji (sadji luonddus gos lea ollu jeagil),
- jievja (čuvgesguolggat boazu),
- luođđa (dat mii boahká olggos bissus go báhčá dainna, ja dat mii goddá jos deaivá olbmo dahje ealli),
- ilmniid gaskkas (šaddan guovtti máilmmi gaskii)

- Goabbalit (iđistit)
- Rávki (riehpu)
- Gamut (intuisjon, “dovdat gamus” – dovda iežas siste ahte juoga lea dáhpáhuvvan dahje lea dáhpáhuvvamin, muhto ii dieđe mii ja goas)
- Várdát (oaidnit viidát, diktit čalmmiid johtit viidát, guhkás)
- Jieris (hui miellagiddevaš ja hoahpus háliida bargagoahtit barggu, ivrig)
- Suoibut (ii nagot njuolga vázzit, sjangle)
- Mánngasuoratvuohta (Juohke áššis leat mánnga beali, nu ahte dat (ášši) suorrana mánnga guvlui)
- Urána (vuodđoávnnas mii gávdno eanabajožis, ja das sáhtta ráhkadit omd bávkkanasaid)

Evttohus dasa mo hárhjhallat doahpágiid/sániid:

Joavkkus (3 oahppi). Oahppit čállet fiskes lihpuide visot sániid (ovtta sáni juohke lihppui) ja rátket ovttá beallái daid maid dovdet/máhttet ja nuppi beallái daid maid eai dovdda. Joavku mas leat eanemus lihput “máhtán”- bealde leat vuoitán. Sii galget sámegillii máhttit čilget sániid sisdoalu. Loahpas galget oahppit sátnegirjjiin ohcan sániid maid eai dovdda ja lonuhit nuppi joavkkuin sániid ja veahkkálaga hárhjhallat daid.

Juohke oahppi dahká alces sátnegirjjáža masa sáhtta guovllastit girjji logadettiin. Sátnegirjjiis galgá leat sadji unnimusat 5-6 lassi sániide.

3. Juoge ohppiide girjjiid ja lohket kap 1 , s 5 - 7 (oahppi lohká ieš)

Ságastallet/digaštallet, joavkkus 3-4:

- Mii/gii lea Stáinnak?
- Gos son orru?
- Lehpēt go dii gullan máidnasiid/muitalusaid ulddaid/gufihttariid birra?
Muitalehket!
- Maid, don jáhkát, geavvá viidáseappot?

4. Oahppit lohket kap 2, s 9

Ságastallet: Ođđa olbmot/karakterat ihtet máidnasiid. Geat leaba Alitoarpmealli ja Ruksesoarpmealli? Makkár oktavuolta sudnos lea Stáinnakii? (Skihpár, ustit) Manne don dan jáhkát? (Soai ohcaba Stáinnaka, ja leaba headis go son ii gávdno. Gatnjalat golget, gohčodeaba su riehpun/rávkin). Gii/mii lea Jurrátruolla, jáhkát don? Manne don jáhkát dan? Oahppit sáhttet árvaladdat. Muhtin oahppit eai duostta olles ceahkis mitalit jitnosit iežaset jurdagiid. Dalle lea vuogas vuos unnit joavkkuide juohkit, ja joavkkut buktet ovdan iežaset jurdagiid olles ceahkis.

5. Oahpaheaddji lohkájitnosit s 10 - 16.

Don galggat ráhkkaniid ja logadettiin smiehttat ahte don lohkama bokte leat buorre jitnositlohkan-modealla. Don logat njuovžilit ja dovduiguin (med innlevelse). Don sáhtát áinnas logadettiin bisánastit gokko lunddolaš, ja dii sáhttibehtet ságastit ja digaštallat sisdoalus, ja áinnas čilget sániid maid dieđát muhtin oahppit eai soaitte dovdat. Ávžžut ohppiid čálistit sániid sátnegirjái.

Evttohat gokko sáhttá bisánastit ja ságastit ohppiiguin:

- S 10 maŋŋá ...ártegis máilmmis... Maid jáhkkibehtet Stáinnak oinnii? Makkár lei guovlu, jáhkkibehtet?
- S 11 loahpas: Manne lea Stáinnak nelgon?
- S 13 loahpas: Lea go lohpi bidjat muhtumiid butkái go sii eai dieđe maid ii leat lohpi bargat?
- S14 loahpas : Lea go lohpi cábmit sin geat leat butkkis?
- S 16 maŋŋá...*Son suorganii*... Lehpet go dii goasse leamaš balus ja ehpet háliidan vuolgit amas báikái? Lea lunddolaš leat balus go ii dieđe mo ođđa ja eará báikkis lea.

6. Oahppit lohket okto s 18 - 19

- Oahppit lohket guktii okto ja jaskadit.
- Dasto juogát ohppiid páraide ja oahppit lohket nubbái jitnosit, vurrolagaid nu mángii ahte teaksta čuodjá njuovžulit ja dassá go oahppi máhtta dovdduiguin ovdanbuktit dialoga. Ulbmil lea hárjehallat njuovžilis lohkama. Jos oahppit nagodit logadettiin bisánit ja ságastit/jearrat gažaldagaid, de dat lea hirbmat buorre ja čájeha ahte oahppi logadettiin smiehtta ja árvoštallá dan birra mii mitaluvvo.

Dás berre oahpaheaddji dárkkistit buot ohppiid. Ohppiid lohkanáddejumi sáhtta álkit oaidnit das mo sii lohket jitnosit, ja nákejit go dovdduid čájehit ja deattuhit rivttes sajiin. Oahppit geat eai nu bures dan náke, galget hárjehallat eambo ja dávjjit, ja áinnas govvaráidduiguin.

7. Oahppit lohket okto s 18 - 21

Sii čovdet okto, ja/dahje ovttas earáiguin (unna joavkkus) čuovvovaš bargobihtáid (iskat lohkanáddejumi) gč sierra skovvi vuollelis.

1. Goabbá lea duostileamos, Alitoarpmealli vai Ruksesoarpmealli? Čilge mas don jáhkát.
2. Mo soai filleba Roahttopolitiija? Manne?
3. Manne lea Stáinnak butkkis?
4. Geat leat jierpmit, jáhkát don?
5. Maid sii leat gávdnan?
6. Maid dahká Roahttopolitiija go lea suhttan?
7. Mo beasaiga oarpmeales guovttos báhtui Roahttopolitiijas?

8. Oahppit lohket okto s 23 – 41

Eatnašat dovdet ahte dárbbášit eambo go oktii lohkat. Muhtimat sáhttet ruovttus lohkat. Muhtin oahppit soitet skuvllas lohkat ja seammás bargagoahhtit bargobihtáiguin:

- Vállje gova ja mital earáide dan maid don muittát dáhpáhuvvá mitalusas go oainnát gova (heive maid vuos unnit joavkkus ovdal go olles ceahkis galgá dan dahkat). (Njálmmálaš hárrjehallan)
- Merke logadettiin, dahje maŋŋá lohkama skovvá dieđuid. (gč. sierra skovi vuollelis)
- Daga eará ohppiide gažaldagaid girjeteavsttas: Guokte -gii, -gos, dahje -mii gažaldaga, guokte gažaldaga maida leat čielga vástádusat teavsttas ja guokte gažaldaga main sii fertejit kombineret dieđuid teavsttas ja iežaset jurdagiid.
- Čállit ingressa olles mitalussii, dahje čoahkkáigeasu olles mitalusas (Čállinhárrjehallan). Ingreassa lea oanit ja doaibmá intron.
- Digaštallat ruvkeroggamiid ja minerálaid ohcamiid luonddus. Oahppit sáhttet muhtin áigge čiekŋudit fáddái, muhto muitet iskat ahte gáldut maid oahppit geavahit leat luohhtevaččat. Ásahehket joavkkuid main leat guhtta oasseváldi.

Sin gaskkas fas juhkkovuođit oahppit nu ahte leat golbma oahppi
ruvkeroggama ovddas, ja golmmas geat leat vuostá. Sin gaskkas fas okta galgá
fáktadieđuid vuodul ákkastit iežas oaivila (logos) ja nubbi fas etihka bealis
ákkasta iežas oaiviliid ovddas (ethos), goalmmát fas dovdduid bokte ákkasta
iežas oaiviliid ovddas (pathos). Sáhtta lea vuogas juohkehažžii addit háhta
iešguđet ivnnis vai muitá iežas ákkastallama.

Máinnasskovvi

Gažaldat	Mu vástádus	Mu ákkastallan
Gos dáhpáhuvvet máidnasa dáhpáhusat?		
Goas (historjjálaš áigodat ja jagi áigi) dáhpáhuvvet máidnasa dáhpáhusat?		
Namut visot karakteraid geat leat mielde		Karakteraid iešvuodát:
Stáinnak lea máinnas, dovddat go máidnasa dovdomearkkaid?		
Juohke máinnas huksejuvvo dađistaga muhtin speanta dáhpáhussii goas máinnas jorggiha eará guvlui. Guđe siiddus du mielas dat dáhpáhuvvá dán máidnasis?		

Loga Stáinnak s 18-21, ja vástit gažaldagaid čálalaččat:

1. Goabbá lea duostileamos, Alitoarpmealli vai Ruksesoarpmealli? Čilge mas don jáhkát.

2. Mo soai filleba Roahttopolitiija? Manne?

3. Manne lea Stáinnak butkkis?

4. Geat leat jierpmit, jáhkát don?

5. Maid sii leat gávdnan?

6. Maid dahká Roahttopolitiija go lea suhttan?

7. Mo beasaiga oarpmealáš guovttos báhtui Roahttopolitiijas?
